

ДИСКУСИОННО

Статията на Зелимхан Тесаев ни връща към дългата история на изследване на произхода на българите, една класическа за българската етнография тема. Търсенето на дълбоките корени има вече близо тривековна история, започва през Просвещението, засилва се през XVIII и XIX век в рамките на процесите на изграждане на национални идентичности, остава актуално и до днес. Различните възгледи за произхода на (пра/прото)българите могат да бъдат групирани в няколко основни теории/хипотези (разделението е съвсем условно, доколкото теориите имат множество разновидности, между теориите има преливания и преплитания, а и учени в различни етапи от своята изследователска дейност изразяват различни хипотези).

- Теории за т.нар. турански (тюркски) произход с редица вътрешни диференциации: Йохан Кристиан фон Енгел, Йохан Гунман, Вацлав Томашек, Иван Шишманов; Павел Шафарик, Марин Дринов, Хайнрих Юлиус Клапрот и др. развиват тези за угро-фински произход на българите. Разновидност на тюркската теория е и тезата за хунски (алтайски) произход на българските племена, подкрепяна от Стивън Рънсиман, Васил Златарски, Петър Мутафчиев и др.
- Теории за автохтонния, славянски произход (Йован Раич, Юрий Венелин, Николай Васильевич Савельев-Ростиславич, Петър Берон, Стефан Захариев и др.) – хипотеза, възникнала в началото на XIX век, добила широка популярност сред българската възрожденска интелигенция.
- Около средата на XX век се създава т.нар. иранска (индоевропейска) теория за (прото)българския етногенезис. Според някои изследователи основоположници са съветски учени – Николай Державин, Николай Мар и други, използващи основно лингвистични данни. Тази теория намира привърженици сред българските учени – историци-медиевисти, археолози, лингвисти – Богдан Филов, Александър Бурмов, Станчо Ваклинов, Йордан Андреев и др., доминираща е днес.
- Теория за смесен произход: Константин Иречек, Геза Фехер, Веселин Бешевлиев и други подчертават смесването на тюркски с индоевропейски (сарматски, алански) племена.

Оспорващите се хипотези продължават да привличат и вълнуват изследователи у нас и до днес. Същевременно самите хипотези могат да бъдат, а и стават, обект на изследване. Безспорна е методическата необходимост от научна (само)рефлексия – всяка наука, всяко научно изследване са свързани с времето и обществото, в което се създават. Натрупана е вече значителна критична литература върху политическите употреби на хипотезите за (пра/прото)българите, издигането и/или налагането на една или друга теория като доминираща в зависимост от конкретна политическа конюнктура, анализирани са дебатите както от вътрешнополитическа перспектива, така и в международен план.

Темата за произхода на (пра/прото)българите продължава да предизвиква разгорещени спорове и среща сравнително висок медиен и обществен отзвук в България, страна с утвърдена история и идентичност. Статията на Зелимхан Адамович Тесаев показва, че въпросите за народностните корени като част от националната идентичност са важни за Чеченската република, съставна част на Руската федерация, със своя Академия на науките едва от 1992 г. Всяко историческо изследване е обусловено от проблемите на съвремеността. Оскъдните, разнородни и противоречиви сведения не дават възможност за еднозначни отговори. Не е нужно да споделяме мненията, изразени от автора, но е добре да знаем какви са дебатите – мислите, тезите, аргументите, протичащи в Чеченската република. Надяваме се, че за българския читател ще е интересно да се запознае с темите, които вълнуват днес учени от Чеченската академия на науките, още повече че до момента повечето представяни в *Българска етнология* автори са от балкански страни или от водещи западни академични центрове.

С публикуването на този текст каним читателите на „Българска етнология“ да изразят мнения, позиции по широката и винаги актуална тема *Етногенезис – политики, научни подходи, митологеми*.